

**Wyrok z dnia 8 stycznia 1997 r.
II UKN 18/96**

Osoba, która w myśl art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. zgłosiła do 30 czerwca 1990 r. wniosek o świadczenie rolnicze i przekazała do dnia 31 grudnia tego roku gospodarstwo rolne, a następnie nabyła prawo do emerytury lub renty pozarolniczej, może pobierać świadczenie w zbiegu na dotychczasowych zasadach.

Przewodniczący SSN: Stefania Szymańska (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Maria Mańkowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 8 stycznia 1997 r. sprawy z wniosku Krystyny P.-P. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w W. o zbieg prawa do świadczeń, na skutek kasacji wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 31 lipca 1996 r. [...]

1. Z m i e n i ł zaskarżony wyrok i poprzedzający go wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z dnia 8 marca 1996 r. [...] i ustalił, że Krystyna P.-P. z ma prawo do zbiegu renty inwalidzkiej rolniczej z rentą inwalidzką z pracowniczego zaopatrzenia emerytalnego.

2. Z a s ą d z i ł od strony pozwanej na rzecz wnioskodawczyni kwotę 100 zł tytułem zwrotu kosztów advokackich.

Uzasadnienie

1. Krystyna P.-P., urodzona 1 lipca 1937 r., we wniosku z dnia 28 czerwca 1990 r. wystąpiła o przyznanie świadczenia z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego. Wnioskodawczyni nie wskazała wprost, że domaga się przyznania renty inwalidzkiej, jednakże dołączyła zaświadczenie Zespołu Opieki Zdrowotnej-Przychodni Rejonowej W. [...] z 17 czerwca 1990 r. o stanie zdrowia. Drugie zaświadczenie z tejże Przychodni, znajdujące się w aktach rentowych, nosi datę 20 marca 1991 r. We wniosku zaznaczyła, że zamierza przekazać gospodarstwo rolne (łąka o pow. 1,55 ha) siostrze Janinie B. W decyzji warunkowej z 6 sierpnia 1990 r. organ rentowy przyznał wnioskodawczyni emeryturę od 1 lipca 1997 r., tj. od dnia osiągnięcia wieku emerytalnego z zaznaczeniem, że "wyplata świadczenia ulega zawieszeniu do czasu nadesłania aktu notarialnego i ukończenia 60 lat". Odpis decyzji przesłano do wiadomości Urzędu Miasta i Gminy w B.K. W zażaleniu z dnia 24 grudnia 1992 r. skierowanym do organu rentowego wnioskodawczyni zaznaczyła, że we wniosku z dnia 28 czerwca 1990 r. ubiegała się o rentę inwalidzką, a nie o emeryturę, która nie przysługuje jej, gdyż nie osiągnęła jeszcze wieku emerytalnego i wniosła o wydanie stosownej decyzji. Do pisma tego dołączyła umowę dzierżawy, na mocy której wydzierżawiła gospodarstwo rolne Janinie B. na okres 10 lat. Ostatecznie żądanie wnioskodawczyni przyznania rolniczej renty inwalidzkiej zostało załatwione korzystnie dopiero przez Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie wyrokiem z dnia 26

września 1995 r. Sąd ten bowiem zmienił kolejną niekorzystną dla wnioskodawczynie decyzję organu rentowego z dnia 17 stycznia 1995 r. i przyznał jej prawo do rolniczej renty inwalidzkiej od grudnia 1990 r. Ze znajdujących się w aktach rentowych opinii lekarzy biegłych sądowych, wydanych na żądanie Sądu rozpoznającego sprawę w 1995 r. wynika, że biegli uznali, iż wnioskodawczynie była całkowicie niezdolna do pracy w gospodarstwie rolnym przed datą 28 czerwca 1990 r., tj. datą zgłoszenia wniosku.

2. W uwzględnieniu wniosku Krystyny P.-P. z dnia 28 marca 1991 r., organ rentowy decyzją z dnia 10 lipca 1993 r. przyznał jej rentę inwalidzką III grupy z pracowniczego ubezpieczenia społecznego od 28 marca 1991 r., tj. od "powstania inwalidztwa". Wypłata renty została zawieszona wobec kontynuowania przez wnioskodawczynię zatrudnienia [...].

3. W decyzji z dnia 25 listopada 1995 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w W., odmówiła wnioskodawczynie prawa do pobierania świadczeń zbiegowych z powołaniem się na art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 1993 r., Nr 71, poz. 342 ze zm.).

Od decyzji tej wnioskodawczynie odwołała się do Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie podnosząc, że skoro ma ustalone prawo tak do renty inwalidzkiej rolniczej, jak i renty inwalidzkiej pracowniczej, przysługuje jej prawo do pobierania tych świadczeń w zbiegu, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i ich rodzin (Dz. U. Nr 40, poz. 268 ze zm.).

Sąd Wojewódzki wyrokiem z dnia 8 marca 1996 r. oddalił odwołanie z uzasadnieniem, że skoro zbieg prawa do świadczeń nastąpił w dniu 28 marca 1991 r., tj. pod rządami ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, to zgodnie z przepisami tejże ustawy wnioskodawczynie nie przysługuje prawo do pobierania świadczeń w zbiegu.

W rewizji od tego wyroku wnioskodawczynie podniosła, że nie ubiegała się o emeryturę rolniczą, gdyż wniosek jej z 28 czerwca 1990 r. dotyczył uprawnienia do renty inwalidzkiej rolniczej, a tylko na skutek zwłoki organu rentowego nie został we właściwym czasie rozpoznany. Dlatego zarzuciła naruszenie prawa materialnego poprzez zastosowanie ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników zamiast ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Wyrokiem z dnia 31 lipca 1996 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił rewizję. Sąd Apelacyjny zaznaczył, że zgodnie z art. 33 ust. 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty przysługujących na podstawie tej ustawy z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego, uprawnionemu wypłaca się jedno, wybrane przez niego świadczenie. Zgodnie zaś z tym przepisem o prawie do świadczeń zbiegowych nie decyduje data zgłoszenia wniosku o te świadczenia, lecz data powstania prawa do nich, tj. data, w której osoba uprawniona spełnia wszystkie warunki do ich nabycia. Taką datą w przypadku wnioskodawczynie jest - co trafnie ustalił Sąd Wojewódzki - dzień 28 marca 1991 r. Od tej daty wnioskodawczynie, będąc uprawniona do renty inwalidzkiej rolniczej nabyła prawo do renty inwalidzkiej pracowniczej (decyzja organu rentowego z 10 lipca 1993 r.). W tej dacie obowiązywała ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym

rolników, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1991 r. Z datą tą utraciła moc ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin. Powoływanie się zatem na tę ustawę jest prawnie bezskuteczne.

Wyrok Sądu Apelacyjnego Krystyna P.-P. zaskarżyła poprzez swojego pełnomocnika kasacją z wnioskiem o zmianę wyroku i ustalenie, iż przysługuje jej prawo do pobierania w stosownym zbiegu renty inwalidzkiej rolniczej i renty inwalidzkiej pracowniczej. Kasacja opiera się na zarzucie: 1) naruszenia prawa materialnego poprzez błędne zastosowanie przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników zamiast ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, ze zmianą wprowadzoną ustawą z dnia 24 lutego 1990 r. (Dz. U. Nr 14, poz. 90), 2) naruszenie przepisów postępowania "poprzez rozpatrywanie przez Sąd Apelacyjny ustalenia renty pracowniczej, wychodząc poza granice apelacji, a jednocześnie nie ustosunkowując się do winy KRUS w postępowaniu załatwienia wniosku z dnia 28 czerwca 1990 r. o rentę rolną".

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia przez Sądy obu instancji prawa materialnego (art. 393¹ pkt 1 KPC) jest w pełni uzasadniony. Oba Sądy odmawiając wnioskodawczyni prawa do pobierania renty inwalidzkiej rolniczej w stosownym zbiegu z rentą inwalidzką pracowniczą powołały się na art. 33 ust. 2 ustawy z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, podczas gdy przepis ten nie ma w niniejszej sprawie zastosowania, co zasadnie podkreślono w uzasadnieniu kasacji. Należy zgodzić się ze skarżącą, że jej wniosek z 28 czerwca 1990 r. był w istocie wnioskiem o przyznanie renty inwalidzkiej rolniczej oraz, że przyznanie tej renty dopiero przez Sąd Wojewódzki na mocy wyroku z 26 września 1995 r. było spowodowane nieprawidłowym postępowaniem organu rentowego. Przyznanie z mocy tego wyroku renty inwalidzkiej rolniczej od grudnia 1990 r. oznacza - zgodnie z zasadą obowiązującą w prawie ubezpieczeń społecznych - przyznanie prawa do świadczenia z ostatnim dniem tego miesiąca, tj. z dniem 31 grudnia 1990 r. W dacie tej wnioskodawczyni spełniła warunki do przyznania dochodzonej renty określone w ustawie z dnia 14 grudnia 1990 r., ponieważ przed tą datą także przekazała gospodarstwo rolne, o czym świadczy umowa dzierżawy z dnia 12 grudnia 1990 r. zawarta z Krystyną B., której wydzierżawiła gospodarstwo na okres 10 lat, a która to umowa została zgłoszona do Ewidencji gruntów i budynków przez Burmistrza Urzędu Gminy i Miasta w B.K. w tym samym dniu. Taka umowa dzierżawy była uznawana za przekazanie gospodarstwa rolnego w myśl art. 2 pkt 6 lit. b ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 1990 r. Zgłoszenie przez wnioskodawczynię wniosku o rentę inwalidzką rolniczą 28 czerwca 1990 r. oraz przekazanie gospodarstwa rolnego w dniu 12 grudnia 1990 r. ma istotne znaczenie przy ocenie prawa do pobierania przyznanych jej świadczeń rentowych w stosownym zbiegu, na zasadach określonych w art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w jego pierwotnym brzmieniu, obowiązującym do dnia 31 grudnia 1988 r. Przepis ten stanowił, że w wypadku zbiegu prawa do emerytury lub renty przewidzianych tą ustawą z prawem do innego świadczenia o charakterze rentowym rolnikowi przysługuje wybrane przez niego świadczenie, powiększone o połowę drugiego. Od dnia 1 stycznia 1989 r., z mocy ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu

społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym (Dz. U. Nr 10, poz. 53) dokonano nowelizacji art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w ten sposób, że jako generalną zasadę wprowadzono pobieranie jednego świadczenia. Pozostawiono jedynie możliwość zbiegu świadczenia rolniczego z prawem do renty wojennej (kombatanckiej), wypadkowej i świadczenia zagranicznego. W ustawie z 1989 r. zagwarantowano jednak osobom mającym przed dniem 1 stycznia 1989 r. ustalone prawo do emerytury lub renty za przekazane gospodarstwo rolne oraz do innych świadczeń o charakterze rentowym lub emerytalnym, prawo do pobierania tych świadczeń na zasadach dotychczasowych (art. 4 ust. 1). W ustawie tej znalazł się jednak przepis, że na zasadach dotychczasowych wypłaca się również emerytury lub renty osobom, o których mowa w art. 2 i 3, jeżeli przełączą gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1989 r. (art. 4 ust. 2). Przykładowo, dyspozycją art. 3 ust. 2 objęto osoby, które do dnia wejścia w życie ustawy podlegały podwójnemu ubezpieczeniu. Kolejna nowelizacja powyższych przepisów, wprowadzona przez ustawę z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników i członków ich rodzin w 1990 r. (Dz. U. Nr 14, poz. 90) przedłużyła możliwość wypłaty świadczeń rolniczych w zbiegu, ale pod warunkiem, że wniosek o świadczenie rolnicze został zgłoszony do 30 czerwca 1990 r., a gospodarstwo przekazane do dnia 31 grudnia 1990 r. W ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r., która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1991 r., utrzymano zasadę, iż w razie zbiegu prawa do emerytury lub renty rolniczej z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia wypłaca się jedno wybrane świadczenie (art. 33 ust. 2). Wypłatę "zbiegowych świadczeń" utrzymano - najogólniej ujmując - w razie zbiegu świadczenia z rentą wypadkową, wojenną, w związku ze służbą wojskową, ze świadczeniami z instytucji zagranicznej - według zasad określonych w odrębnych przepisach. Jednakże w art. 107 tej ustawy - na co trafnie wskazano w uzasadnieniu kasacji - prawodawca zagwarantował, że przy zbiegu prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin z prawem do emerytury lub renty z innego ubezpieczenia społecznego stosuje się przepisy dotychczasowe. Mimo uregulowania zawartego w art. 107 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Sądy obu instancji nie rozważyły uprawnień wnioskodawczyni w aspekcie tego przepisu.

Nie ulega wątpliwości, że osoby, które pobierały oba świadczenia w zbiegu przed 1 stycznia 1989 r., albo przed tym dniem pobierały jedno świadczenie, ale przekazały gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r., są uprawnione do pobierania tych świadczeń na zasadach dotychczasowych. Dlatego są one objęte dyspozycją art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. Zasady te należy stosować także do rolników, którzy przekazali gospodarstwo rolne do 31 grudnia 1990 r., ale prawo do drugiego świadczenia nabyli po 1 stycznia 1989 r., względnie spełniali warunki do nabycia prawa, ale prawo to nie było ustalone (w decyzji). Osoby takie należy bowiem traktować tak samo jakby miały ustalone to prawo, a to z uwagi na zasadę praw słusznie nabytych. Ponadto można się także odnieść - jeżeli chodzi o takie osoby - w drodze ostrożnej analogii do art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 20 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, według którego do osób, które do dnia wejścia w życie ustawy nie zgłosiły wniosku o emeryturę lub rentę, mimo że spełniały łączne warunki do nabycia prawa do tych świadczeń, stosuje się przepisy ustaw i dekretu wymienionych w art. 1, dotyczące warunków nabycia prawa do emerytury lub renty.

Jeżeli chodzi o przepis art. 4 ust. 2 powołanej ustawy z dnia 24 lutego 1989 r., to normuje on inną sytuację. Odnosi się bowiem do osób w nim wymienionych, które jeszcze nie przekazały gospodarstwa rolnego. Przepis ten stwarza tym osobom możliwość pobierania na przyszłość dwóch świadczeń w stosownym zbiegu, a więc na takich samych zasadach (dotychczasowych), jak osobom wymienionym w art. 4 ust. 1, o ile przekazały gospodarstwo rolne do 31 grudnia 1989 r. Termin ten przedłużono następnie (o czym była już mowa wyżej) do 31 grudnia 1990 r. pod warunkiem zgłoszenia wniosku o świadczenie rolnicze do 30 czerwca 1990 r., przy czym dyspozycją tego przepisu objęto wszystkich rolników, o czym świadczy treść przepisu. W przepisie tym nie ma mowy o tym, "że osoba taka ma mieć już "ustalone" prawo do drugiego świadczenia w dacie wejścia w życie ustawy (jak to ma miejsce w art. 4 ust. 1) czy też w jakimkolwiek innym terminie. Dlatego uprawnione jest stanowisko, że skoro rolnicy wymienieni w art. 4 ust. 2 przekazali gospodarstwo rolne do dnia 31 grudnia 1990 r. (tj. w terminie określonym w tym przepisie), a następnie nabyli prawo do drugiego świadczenia (nie rolniczego), to - niezależnie od daty nabycia prawa do tego świadczenia - korzystają także z preferencji, z jakich korzystają ci świadczeniobiorcy, którzy mieli poprzednio ustalone prawo do dwóch świadczeń i którzy z mocy art. 107 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. nadal to prawo zachowali. Przy ocenie prawa tych osób do pobierania świadczeń zbiegowych należy mieć na uwadze, że w stanie prawnym obowiązującym do 31 grudnia 1990 r. jednym z wymagań do przyznania emerytury lub renty rolniczej było z reguły przekazanie gospodarstwa rolnego. Wymaganie przekazania swojego "warsztatu pracy" występowało tylko w prawie ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych. Nie było ono znane w żadnym innym systemie (osoby prowadzące działalność gospodarczą, twórcy). Dlatego rolnicy korzystali z preferencji w zakresie zbiegu świadczeń. Od wymagania tego odstąpiono dopiero w ustawie z 20 grudnia 1990 r.

Konkludując należy więc stwierdzić, że osoba, która w myśl art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. zgłosiła do 30 czerwca 1990 r. wniosek o świadczenie rolnicze i przekazała do 31 grudnia tego roku gospodarstwo rolne, a następnie nabyła prawo do emerytury lub renty pozarolniczej, może pobierać świadczenie w zbiegu na dotychczasowych zasadach. Za takim stanowiskiem przemawia także treść art. 108 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. W myśl bowiem tego przepisu osoby, które pod rządami poprzednio obowiązującego stanu prawnego otrzymały decyzję ustalającą warunkowo prawo do świadczeń, mogą ponowić wniosek o załatwienie sprawy według przepisów dotychczasowych, pod warunkiem tylko iż nie ubiegają się o analogiczne świadczenia. Ustawodawca w sytuacjach określonych dopuszcza więc stosowanie przepisów dotychczasowych. Wykładnia systemowa tejże ustawy (art. 107 i art. 108) zaś wskazuje, że wobec osób wymienionych w art. 108 stosuje się także przepisy dotychczasowe regulujące zbieg świadczeń. Brak jest racjonalnych przesłanek, które uzasadniałyby stanowisko, jakie wydaje się zajęły Sądy obu instancji, iż zastosowanie przepisów dotychczasowych regulujących zbieg świadczeń, może mieć miejsce tylko w sytuacji, gdy prawo do obu świadczeń powstało przed wejściem w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. Stanowisko takie nie uwzględnia, że inni emeryci i renciści - w przeciwieństwie do rolników - nie mieli obowiązku przekazywania swojego "warsztatu pracy", co było specyfiką tylko systemu ubezpieczenia społecznego rolników, obowiązującego do dnia 31 grudnia 1990 r.

Mając powyższe argumenty na uwadze Sąd Najwyższy stwierdza, iż wnioskodawczyni ma prawo do zbiegu renty inwalidzkiej rolniczej z rentą inwalidzką z pracowniczego zaopatrzenia emerytalnego. Sądy obu instancji nie uwzględniły przepisów prawa mających w sprawie zastosowanie, a szczegółowo omówionych w niniejszym uzasadnieniu. W tej sytuacji, skoro w sprawie nie stwierdzono naruszeń istotnych przepisów postępowania, a zachodzi jedynie naruszenie prawa materialnego, należało orzec jak w sentencji wyroku na mocy art. 393¹⁵ KPC.

=====